

Bymønstre – et aktuelt overblik

Baggrund – hvorfor er bymønstre debatten relevant

Sammenlægningen af kommunerne har betydet at mange kommuner nu rummer flere typer af byer end tidligere. De sammenlagte kommuners tidligere bymønstre er ikke længere gældende og der skal nu planlægges og tænkes i nye sammenhænge og relationer mellem mange flere byer hidtil. Byer der tidligere har konkurreret med hinanden er nu en del af den samme kommune og skal forsøge at finde en ny balance og position i kommunens bymønstre.

Byerne ses som drivkraft og lokomotiv for positiv økonomisk udvikling og det forventes at størstedelen af den fremtidige udvikling vil ske i byerne. Byerne konkurrerer om at tiltrække og fastholde borgerne og virksomheder, her spiller bykvaliteter og geografiske placering en væsentlig rolle i konkurrencen. Byernes styrker, kvaliteter og særlige karaktertræk bør fremhæves og understøttes af den kommunale planlægning, blandt andet gennem et bymønstre/byrollefordeling der tager højde for de enkelte byers styrker og byernes sammenspil og relationer til andre byer. Alle byer skal ikke nødvendigvis kunne det samme – alle services og funktioner skal ikke nødvendigvis udbydes i den enkelte by, men harmonien kan i stedet opnås i bymønstret.

Status fra kommunerne

En optælling foretaget af Plan09 i maj 2008 viser at 26 kommuner direkte behandler bymønstre / byroller i deres kommuneplanstrategi, hertil kommer de mange planstrategier der indirekte arbejder med emnet.

I en rundspørge i Plan09 og Dansk Byplanlaboratoriums elektroniske netværk svarede 37 ud af 53 adspurgte kommuner at de forventer at foretage en bymønstre/byrolle analyse. Dette illustrerer at mange kommuner lige nu har fokus på det fremtidige bymønstre i kommunen. Plan09 sekretariatet har forsøgt at skabe et overbliksbillede over udfordringerne og tendenserne i kommunernes arbejde med bymønstre.

Plan09 har foretaget en lille rundspørge blandt otte kommuner for at få uddybet kommuners udfordringer og konkret arbejde med at fastlægge deres fremtidige bymønstre. De otte adspurgte kommuner:

- **Kolding Kommune** (87.183 indbyggere, største by Kolding med 55.407 indbyggere)
- **Sønderborg Kommune** (76.825 indbyggere, største by Sønderborg med 27.371 indbyggere)
- **Lejre Kommune** (26.361 indbyggere, største by Kirke Hvalsø 3.810 indbyggere)
- **Haderslev Kommune** (56.275 indbyggere, største by Haderslev med 21.182 indbyggere)
- **Faaborg-Midtfyn Kommune** (51.950 indbyggere, flest indbyggere i landdistrikterne, kommunens største by Faaborg har 7.222 indbyggere)
- **Fredensborg Kommune** (39.303 indbyggere, største by Humlebæk 8.936 indbyggere)
- **Vejle Kommune** (104.101 indbyggere, største by Vejle med 49.943 indbyggere)
- **Ringkøbing-Skjern Kommune** (58.111 indbyggere, flest indbyggere i landdistrikterne, største by Ringkøbing 9.541 indbyggere)

Analyser – forhåndskendskab og detailhandelsanalyser

Selvom 'bymønster' er på dagsorden og til debat i mange kommuner er tendens til at bymønsteret fastlægges uden der er fortaget egentlige analyser af byerne. Bymønsteret fastlægges ofte på baggrund af det forhåndskendskab til byerne planlæggerne i kommunen har. Mens andre kommuner arbejder ud fra anbefalingerne fra de tidligere regionplaner når bymønsteret skal fastlægges.

Flere af de adspurgte kommuner havde endnu ikke besluttet, hvilke analyser de ville fortage i forbindelse med fastlæggelsen af bymønsteret forud for kommuneplanen 2009, det er derfor for tidligt i processen til at konkludere på hvilke analyser der primært fortages.

Tendensen peger i retning af, at mange kommuner i stedet for egentlige bymønsteranalyser, fortager detailhandelsanalyser og disse analyser kommer til at præge bymønster diskussionen. Detailhandels hierarkiet bliver således styrende for rollefordelingen mellem byerne og detailhandelsanalyser vil præge bymønsteret i mange kommuner. Dette tyder også på at detailhandel bliver brugt som en målbar faktor for vækst og bykvalitet. Hvor vækst (byvækst) tidligere blev målt primært via indbyggertal, ses omfanget af detailhandel i dag som indikator på 'hvor godt det går' i byerne. Detailhandel giver også et indtryk af andre byfunktioner som for eksempel cafeer, gallerier og andre byoplevelser, der ses et udtryk for at det 'går godt' i byen.

Udfordring: *Hvordan udvælges de analyser, der er relevante, når kommunen skal have fastlagt et bymønster?*

Den politiske proces

En gennemgående udfordring ved fastlæggelsen af bymønsteret og fordelingen af roller mellem kommunernes byer, er at få en reel politisk debat om det fremtidige bymønster.

En stor udfordring for mange kommuner ligger i selve prioriteringen mellem byerne når det gælder placering af offentlig og privat service, byudvikling mv. kommuner oplever, at det er svært politisk at differentiere og prioritering mellem byerne. Især er det svært i de sammenlagte kommuner at fremhæve eller satse på én by blandt de tidligere kommunalecentre – mange følelser er på spil både hos borgerne og politikere.

I nogle kommuner har der været fastlagt bymønsteret allerede i forbindelse med aftalen om sammenlægning, hvor bymønsteret tager hensyn til de tidligere kommunecentre. Dette er dog ved at bløde op nogle steder i takt med at man også politisk lægger den lokale tankegang bag sig og tænker kommunen og bymønsteret som en samlet kommune.

I visse kommuner benytter planafdelingerne, by-analyserne som argument overfor politikere, så selvom en by-analysen ikke nødvendigvis bidrager med nye perspektiver til planafdelingen, kan en sådan analyse bidrage til at skabe forståelse hos politikere.

I nogle kommuner inviteres politikere til debatmøder for at diskutere bymønsteret forud for den endelige politiske beslutning af bymønsteret.

Nogle kommuner har planer om at inddrage borgerne i bymønsterdebatten, ved at invitere til borgermøder. Borgerne vil dels bidrage med deres kendskab til byerne, dels vi borgermødet kunne give opbakning til det bymønster der vælges.

Udfordring: *Hvordan får man det politiske niveau til at prioritere kommunens indsats i forhold til nogle fastlagte byprofiler?*

Det regionale udsyn

Byerne konkurrerer med de byer i de andre kommuner der størrelsesmæssigt ligner hinanden. Orientering udover kommunegrænserne findes latent i mange planafdelinger, men indtrykket er at det pt. er svært at både håndtere den nye store kommune og oven i dette kigge udover de kommunale grænser og forholde sig til hvad der sker i de omkringliggende kommuner.

Byer i kommuners periferi har ofte relationer til andre større byer der ligger uden for kommunen. Dette er en faktor der skal tages højde for når bymønsteret i kommunen fastlægges. Gennem en undersøgelse med et regionalt udsyn kan det blandt andet undersøges hvilken rolle periferibyten spiller eksternt i forhold til nabokommunen/ de større byer uden for kommunen og om skal der arbejdes i retning mod at styrke denne relation.

Udfordring: *Hvilke eksterne relationer skal undersøges og hvilke analyser skal der laves?*

Opsamling

Interviews med de otte kommuner viste at selvom kommunerne størrelsesmæssigt adskiller sig fra hinanden er bymønsterdebatten meget ofte præget af de samme udfordringer. Det er ofte en udfordring for både de større og mindre kommuner at foretage en prioritering mellem byerne og få politisk opbakning til at prioritere udviklingen forskelligt i kommunens byer. Rundspørgen viser også at mange kommuner pt. er midt i processen om at beslutte hvilke analyser der skal foretages i forbindelse med fastlæggelsen af bymønsteret og diskussionerne er først lige gået i gang.

Inspiration

- Plan09 og Aalborg Kommunes eksempel projektet arbejder med nyt byrollekoncept for den sammenlagte kommune: (http://www.plan09.dk/Projekter/2_runde/aalborg_projektbeskriv.htm)
- Tema om bymønster: (http://www.plan09.dk/Inspiration/kommuneplan2009/tema_bymoenster.htm)
- Inspiration til bymønsteranalyser i Viborg Kommunes debatoplæg til fordebat om kommuneplan 2009. Viborg har udviklet en systematik til at beskrive byudviklingsbehov og karakteristisk af byerne. ([http://www.viborg.dk/db/diverse.nsf/pdf/kommuneplan_fordebat_3_web/\\$File/kommuneplan_fordebat_3_web.pdf](http://www.viborg.dk/db/diverse.nsf/pdf/kommuneplan_fordebat_3_web/$File/kommuneplan_fordebat_3_web.pdf))
- Inspiration til blandt andet SWOT – analyser, livsformsanalyser, omdømmeanalyser finder du på Plan09s hjemmeside. (<http://www.plan09.dk/Inspiration/kommuneplan2009/kommuneplananalyser.htm>)
- Inspiration til regionale udsyn, Plan09 har udarbejdet et kort der viser befolkningstal/størrelse for byer i de danske kommuner (se næste side)

Befolkningstal i byer

